

MAGYAR
DOMONKOS
RENDTÖRTÉNET

2

A 800 ÉVES DOMONKOS REND MAGYARORSZÁGON

A középkori provincia felbomlásától
a közelmúltig

A 800 ÉVES DOMONKOS REND MAGYARORSZÁGON

A középkori provincia felbomlásától a közelmúltig

Szerkesztők:
Barna Gábor
Zágorhidi Czigány Balázs

Szent István Tudományos Akadémia
Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény
Budapest–Vasvár, 2017

TARTALOM

Előszó	7
A jubileumi konferencia előadásai	11
<i>Siptár Dániel</i> : Magyarországi domonkosok a XVI. században	13
<i>Kiss Gábor</i> : A domonkos rend első templomépítkezése Szombathelyen. A Szent Márton-templom szentélye 1638 és 1668 között	25
<i>Veress Ferenc</i> : A soproni domonkos templom és kora	41
<i>Pál Ferenc</i> : A Szombathelyi egyházmegye és a domonkosok kapcsolata a XIX. század második felében.....	57
<i>Zágorhidi Czigány Balázs</i> : A magyar domonkosok történeti névtára (1857–1950) Mutatványok egy készülő adattárból	69
<i>Gilányi Magdolna</i> : „Misericordias Domini in aeternum cantabo” Bőle Kornél (1887–1961) kéziratos visszaemlékezései	91
<i>A. Molnár Ferenc</i> : Árpád-házi Szent Margit legendája XX. századi magyar regényekben (A szöveg hagyományozódás kérdéseiről)	105
<i>Barna Gábor</i> : Árpád-házi Margit szentté avatásának központi ünnepe 1944 januárjában.....	129
<i>Havas Lászlóné</i> : Domonkosok Debrecenben (1942–1950)	145
<i>Kerekes Ibolya</i> : Szemlélődő domonkos apácák Szegeden (1948–1950)	169
<i>Soós Viktor Attila</i> : Magyar domonkos szerzetesek az illegalitás éveiben.....	181
<i>Farkas Éva Imelda</i> : Domonkos nővérek a szétszórásban, az egyházüldözés évtizedeiben	195
Fotóösszeállítás a jubileumi konferenciáról.....	211
A jubileumi rendtörténeti vándorkiállítás tablói	217
Illusztrációk jegyzéke.....	223
Kötetünk szerzői	227

Barna Gábor

ÁRPÁD-HÁZI MARGIT SZENTTÉ AVATÁSÁNAK KÖZPONTI ÜNNEPSÉGE 1944 JANUÁRJÁBAN

XII. Pius pápa 1943. július 23-án írta alá Árpád-házi Boldog Margit szentté avatási bulláját.¹ A hosszú évszázadok óta fennálló tisztelet alapján² Margitot a szentek sorába emelte. Margitot a XVII. század óta hivatalosan néhány magyar püspökség területén boldogként tisztelték. A hírt a háborús viszonyok között – Rómában ekkor már utcai harcok dúltak – csak egy hét múlva ismert meg a hazai közvélemény. Óriási volt az öröm a Szent Domonkos-rendben és a magyar katolikus egyházon belül, de nagy volt a megnyugvás is az egész országban, hiszen egy hét évszázados folyamat zárult le ezzel az aktussal. Az ünnepélyes pápai bullát 1943. november 19-én, Árpád-házi Szent Erzsébet – egy másik magyar szent – liturgikus ünnepén hirdették ki.

A szentté avatás rövid története

Ki volt ez a XX. század közepén oltárra emelt magyar szent? Árpád-házi Szent Margit (1242–1271) IV. Béla magyar király és Laszkarisz Mária nyolcadik gyermekeként látta meg a napvilágot (1242. január 27.) a mongol invázió idején (1241–1242) Klissza³ várában. A mongol betörés 1241–1242-ben csaknem teljesen tönkretette a Magyar Királyságot. IV. Béla királynak szinte teljesen újjá kellett építenie országát. Ebben a krízishelyzetben szülei lányukat még megszületése előtt – a maguk és az ország megszabadulásáért engesztelő áldozatként – kolostori életre szánták.⁴ Mar-

¹ A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1919–1944 között. Összeállította és a bevezetőt írta Beke Margit. Aurora, München-Budapest, 1992. II. (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae XIII.) 429.

² Ez a rendkívüli eljárás, a canonisatio aequipollens, alapja pedig az emberemlékezetet meghaladó tisztelet, s amelyet a boldoggá avatás jóváhagyott. Katolikus Lexikon III. Szerk. Bangha Béla. A Magyar Kultúra kiadása, Budapest, 1932. 252.

³ Dalmáciában (ma: Klis, Horvátország). Egy másik hagyomány szerint Margit, a mongolok elől menekülve Észak-Magyarországon, Znióvárálján született.

⁴ Bőle Kornél: Árpád-házi Boldog Margit szenttéavatási ügye és a legősibb latin Margit-legenda. Budapest, 1937. (A Szent István Akadémia Hittudományi-Bölcsészettudományi Osztályának felolvasásai II. 1.) 17.; Klaniczay Gábor: A női szentség mintái Közép-Európában és Itáliában. In: Klaniczay Tibor–Klaniczay Gábor: Szent Margit legendái és stigmái. Argumentum Kiadó, Budapest, 1994. (Irodalomtörténeti füzetek 137.) 112.

git már gyermekként tudatosan felvállalta és elfogadta sorsát. Egész rövid életében engesztelt és vezekelt. Apja vele kapcsolatos házassági terveinek ellenállt.⁵ A királyi székhely, Buda várához közeli és a számára épített Nyulak szigeti kolostorban⁶ élte le életét. Itt halt meg 28 évesen.⁷ Életszentsége megfelelt a kor társadalmi és vallási várakozásainak, eszméinek, a XIII. századi új vallásosságnak, ami elindította a premontrei rendet, a Szent Ferenc-rendet és Szent Domokos rendjét.⁸ Ennek meghatározója volt a *humanitas Christi* (kereszt, passio, Eucharistia).⁹ Fiatalon halt meg 1270. január 18-án. Egykori kolostorában temették el, a később róla elnevezett Margit-szigeten. Liturgikus ünnepe január 18.

Halála után, 1271-ben elindult szentté avatási eljárása. Az ügy azonban elakadt. 1340-ben Károly Róbert magyar király, egy évszázaddal később Corvin Mátyás király próbálta sürgetni – siker nélkül. Az eljárást 1638-ban felújította a domonkos rend, de ismét eredménytelenül. Margit tisztelete azonban az elhúzódó és sikertelen eljárás ellenére Szent Domokos rendjében élt. VI. Pius pápa 1789-ben engedélyezte tiszteletét és ünnepének megülését az erdélyi és több más magyar egyházmegyében.

Bár a magyar társadalom a XX. században felekezetiileg megosztott volt, a többséget alkotó római katolikus egyház gyakorlatilag „államvallásként” működött. A vallási élet megújítása olyannyira sikeresen zajlott, hogy a két világháború közötti két évtizedet „katolikus reneszánszként” is emlegeti a társadalomtörténet.¹⁰ Törekvéseinek és eredményeinek szimbolikus megjelenítése volt az 1930-as és az 1940-es évek elejének számos évfordulós eseménye, amelyen a magyar történelem és a magyar katolikus múlt kiemelkedő személyeire emlékeztek. Ezek voltak az ún. „magyar szentévek”.¹¹

Margit szentté avatásának sürgetése az 1920-as évektől lett egyre intenzívebb. Ennek oka abban kereshető, hogy a kortársak hasonlóan ítélték az ország hely-

⁵ Házasságokkal megpecsételt szövetségesi politikájában apja, IV. Béla magyar király előbb a lengyel Boleszlávhoz, később a halicsi Leóhoz, majd a cseh Přemysl Ottokárhoz kívánta hozzáadni feleségül. Helyette testvérei: Jolánta, Konstancia és Kunigunda mentek férjhez. E házassági kapcsolatok később Margit – és más Árpád-házi szentek – tiszteletének terjedését segítették.

⁶ Ez ma a budapesti Margit-sziget.

⁷ Regényes életrajza: *Bőle Kornél*: Árpád-házi Szent Margit. Stephaneum, Budapest, 1944.; A Margit-tisztelet, valamint Antiochiai- és Árpád-házi Szent Margit tiszteletének kontaminációjáról ld. *Klaniczay G.*: i. m. 113.

⁸ *Mályusz Elemér*: Árpád-házi Boldog Margit. A magyar egyházi műveltség problémája. In: Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére. Sárkány-nyomda, Budapest, 1933. 341–384.; *Klaniczay G.*: i. m. 95–96.

⁹ *Mezey László*: Árpád-házi Szent Margit lelkiségének forrásai. Vigilia 36. (1971) 293. A XIII. században a köldül rendi apáca kolostorokat a Flandriából kiinduló vallásos nőmozgalom, a beginizmus szelleme ihlette, amely az önként vállalt szegénység mellett a vallásos megigazulás egyik eszközének a cselekvő, másokon segítő munkás életet tekintette. *Bálint Sándor*: Ünnepi kalendárium I. Szent István Társulat, Budapest, 1977. 157.

¹⁰ Hasonló megújulás volt megfigyelhető a protestáns egyházaknál is, főleg a reformátusoknál!

¹¹ 1930: Szent Imre, első királyunk, Szent István fia halálozási évének 900. évfordulója; 1938: Szent István első magyar király halálának 900. évfordulója; 1942: Árpád-házi Boldog Margit születésének 700. évfordulója; 1943: Szent László király szentté avatásának 750. évfordulója. Ezek egy nagyon intenzív és erősen patriotá szellemű lelkipásztori munkára adtak lehetőséget, különösen az 1930-as évek végétől, amikor 1938-ban Budapest rendezte meg az Eucharisztikus Világkongresszust. Ebben az évben szabadult fel 20 év cseh megszállás után az egykori Felső-Magyarország abszolút magyar többségű sávja, 1939 márciusában Magyarország visszafoglalta Kárpátalja területét, 1940 nyarán visszakerült Magyarországhoz Észak-Erdély magyar többségű területe, 1941-ben pedig Jugoszlávia széthullása után a Muraköz, a baranyai háromszög és Bácska.

zetét a mongol invázió korához: háborút vesztett, területében és népességében megcsönkített, gazdaságilag tönkrement, társadalmilag megosztott, ideológiailag meghasonlott ország.¹² Ebben a helyzetben Margit alkalmasnak látszott, hogy példaképül állítsák – elsősorban a fiatalabb nemzedékek elé –, hiszen egy romokban heverő országban élt, vezekelt, békét teremtett és feláldozta magát, önfeláldozó vezeklésben. A XX. századi helyzet is hasonló önfeláldozó életet kívánt.

1930-ban első szent királyunk, István 1083-ban szentté avatott fia, Szent Imre halálának 900. évfordulójára készült a katolikus egyház és az ország. A katolikus sajtóban, társadalomban, a magyar katolikus püspöki karban, és a szentté avatást legjobban szorgalmazó Szent Domonkos-rendben is 1929-ben megjelent az a várakozás és óhaj, hogy a pápa ezen az évfordulón avassa szentté Boldog Margitot.¹³ A várakozás hiábavalónak bizonyult. A kiábrándultság a szervezésben is hanyatlást hozott. Majd csak 1937-ben vált ismét érezhetővé az országos nekibuzdulás, amelynek kiváltó oka az 1938-as Szent István Évre és a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusra történő felkészülésre vezethető vissza. Ezeknek sodrában tovább folytak Margit szentté avatási előkészületei, jóllehet a kettős jubileum eseményei azokat kissé háttérbe szorították. Ám másrésről segítették is, hiszen az Árpád-házi szentekre irányították mind az ország, mind az egyetemes katolikus egyház, mind pedig a külföld figyelmét. Az Eucharisztikus Kongresszuson jelen lévő bíborosok és püspökök körében a magyar katolikus egyház számos támogatót tudott megnyerni az ügynek. Az akkor regnáló XI. Pius pápa delegátusa Eugenio Pacelli bíboros volt, aki a következő évben, 1939-ben XII. Pius néven pápai trónra lépett.¹⁴ Jó kapcsolatai a magyar katolikus egyházi hierarchiával nyilvánvalóan segítették Margit kanonizációját. A szentté avatás társadalmi bázisának kiszélesítésében nagy előrelépést jelentett, hogy a folyamatba 1937-től bekapcsolódott az akkorra már jól kiépített hálózattal rendelkező Actio Catholica is.¹⁵ Az 1938-as Szent István-év és az Eucharisztikus Kongresszus is elmúlt azonban az eljárás sikeres befejezése nélkül.

¹² Magyarország az Osztrák–Magyar Monarchia részeként elvesztette az első világháborút. A háborút követő békediktátummal pedig elvesztette területének kétharmadát, lakosságának pedig felét, a magyar népességnek is bő egyharmada került így idegen ország fennhatósága alá. Gazdasága a csőd szélén állt. A társadalmi békét pedig az idegen megszállás mellett belső szocialista és bolsevista forradalmak dúlták fel. *Bőle Kornél*: 1944. 373., 383.

¹³ Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML), A szombathelyi domonkos rendház iratai 1739–1947. Boldog Margit szentté avatásának iratai (továbbiakban: Boldog Margit). Mutató (továbbiakban: Index) 1929. nov. 3.: Gróf Mikes János szombathelyi püspök, Rott Nándor veszprémi püspök, gróf Zichy Gyula kalocsai érsek. *Bőle Kornél*: Gyöngyvirágok és Margaréták Szent Margit oltárán. Credo, Budapest, 1944. (Szent Domonkos virágoskertje 8.) 32.; Index 1930. jan. 4.

¹⁴ XII. Pius pápasága: 1939. március 2. – 1958. október 9. Ld. Magyar Katolikus Lexikon I–XVI. Főszerk. Diós István. Szent István Társulat, Budapest, 1993–2013. (továbbiakban: MKL) X. 995–997.

¹⁵ Actio Catholica = „katolikus tevékenység” = a világi hívek tevékeny közreműködése a lelkipásztori munkában. Előzményei a XIX. századra nyúlnak vissza. Magyarországon hivatalosan 1932-ben alakult meg. Alapszervei egyházközségi, esperesi kerületi, egyházmegyei szinten jöttek létre. Minden szinten 5 szakosztálya volt: 1. hitbuzgalmi és erkölcsvédelmi, 2. művelődési, 3. sajtó, 4. szociális és karitatív, 5. szervezési. Az országos irányítást az országos elnökség végezte, mely elnökből (hercegprímás), ügyvezető püspök elnökből, világi társelnökből, a szakosztályoknak megfelelő 5 alelnökből, országos igazgatóból és főtitkárból állt. Ld. MKL I. 36–38.

1942 – Árpád-házi Boldog Margit születésének 700. jubileumi éve

1942 Boldog Margit születésének 700. évfordulója volt. Amegelőző évtized eseményei alapján a jubileumi évhez ismét nagy reményeket fűztek. P. Bőle Kornél OP – a szentté avatási eljárás magyar posztulátora¹⁶ – az úgy társadalmi háttérének kiszélesítésén fáradozott már 1930-tól kezdve:¹⁷ megszorodtak az imaakciók,¹⁸ nőtt a jelentett imameghallgatások¹⁹ száma is. Az imaakciók kapcsán a szervezők átfogták a magyar társadalom minden rétegét. A Katolikus Nőszövetség révén a középosztálybeli nőket, a domonkos rendhez kötődő Credo Egyesületen keresztül a férfiakat, a vallási folyóiratok (*Rózsafüzér Királynéja*,²⁰ *Boldog Margit*²¹) közvetítésével a katolikus társadalom legszélesebb rétegeit, a keresztény (katolikus) szellemű újságok segítségével (*Nemzeti Újság*, *Új Nemzet*, *Magyar-ság*, stb.) pedig a társadalom nem-katolikus rétegeit is elérték. P. Bőle Kornél személyesen járt el az ország vezető intézményeinél (egyetemek, Magyar Tudományos Akadémia, kormány). Az Actio Catholica lefedte az ország egész területét. A szentté avatás ugyan 1942-ben is elmaradt, de az 1940-es évek elejére a magyar katolikus társadalom és a politikai döntéshozók minden rétege óhajtotta az eljárás sikeres befejezését.

1944 – a Királyné esztendeje²²

Ebben a helyzetben találta 1943 júliusában a szentté avatás híre a magyar katolikus egyházat és az országot. Miután ennek megünneplését Margit liturgikus ünnepére (január 18.) helyezték, a katolikus egyháznak fél éve volt a felkészülésre.

A Magyar katolikus Egyház, a Magyar Katolikus Püspöki Kar, a Szent Domonkos-rend, az Actio Catholica és számos katolikus intézmény, szervezet, iskola, egyesület és társulat, sok-sok Szent Margit-kör az ország egész területén készült a legújabb magyar szent megünneplésére. Ennek kereteit a vatikáni Szerartások Kongregációjától kapott útmutató révén az Actio Catholica alakította ki. Az ünnepséget – a háborús körülményekre tekintettel – visszafogottan és egyházi keretek között javasolták.

¹⁶ P. Bőle Kornél Viktor Kálmán OP (1887–1961) domonkos rendi szerzetes, hitszónok, lelki író. 1904-ben lépett a domonkos rendbe. A teológiát Grazban végezte, 1910-ben pappá szentelték. – P. Bőle Kornél előbb az osztrák–magyar rendtartomány főnökétől, Badalik Bertalantól, majd pedig Serédi Jusztinián bíboros–prímástól kapott megbízást a posztulátori szerepkör ellátására.

¹⁷ Barna Gábor: Hogyan szerkesszük meg egy szent tiszteletét? A társadalmi igények, a politika és a megélt vallásosság szerepe Árpád-házi Margit szentté avatásában. In: Vallás, egyén, társadalom. Szerk. Barna Gábor–Kerekes Ibolya. SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2014. 163–205.

¹⁸ Barna Gábor: Szent Margit ima-akciók a 20. század első felében. In: Lelkiségek, lelkeségi mozgalmak Magyarországon és Kelet-Közép-Európában. Szerk. Barna Gábor–Povedák Kinga. SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2014. 208–223.

¹⁹ Barna Gábor: Miben segít Szent Margit? Krízishelyzetek és imameghallgatások Árpád-házi Margit szentté avatási eljárásban. In: Vallásos kultúra és életmód a Kárpát-medencében 10. Konferencia Veszprém a Laczkó Dezső Múzeum és a Veszprémi Hittudományi Főiskola közös szervezésében 2014. május 20–23. Szerk. Pilipkó Erzsébet–Fogl Krisztián Sándor. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2014. 281–298.

²⁰ Barna Gábor: Az Élő Rózsafüzér társulata. Imádság és imaközösség a 19–21. századi vallási kultúrában. Szent István Társulat, Budapest, 2011.

²¹ Kocsis Mária: Boldog Margit. Folyóirat elemzés. Szemináriumi dolgozat (kézirat). Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2012.; Schipek Barbara: Boldog Margit című folyóirat elemzése. Szakdolgozat (kézirat). Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2014.

²² Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 65.

ÁRPÁD-HÁZI SZENT MARGIT

Magyarország engesztelő áldozatának

SZENTTÉAVATÁSÁT

ünnepli az egész ország.

JANUÁR 16–17–18-ÁN

délután 3 órakor szentbeszéd és ájtatosság.

Január 19-én délelőtt 3 órakor szentmise,

délután 3 órakor szentbeszéd és ájtatosság.

JÖJJETEK KATOLIKUS TESTVÉREK!

Könyörögjünk Árpád-házi Szent Margittal
hazánkért, ősi hitünkért, a keresztény békéért.

Kiadás: 1944. Magyar Értelmező Szótár

„Ez” kiadását az Magyar Értelmező Szótár kiadta.

1. kép

Az országos ünnepségek plakátja (1944)

1943 november–decemberében zajlottak az adminisztratív előkészületek az ünnepségre. Fő szervezője a domonkos rend (a tartományfőnök Badalik Bertalan²³) és az Actio Catholica szervezési szakosztálya volt.²⁴ Az előkészületekbe bekapcsolódott a kormány, a székesfőváros, a rendőrség, a rádió, amely közvetítette az ünnepségeket, a szentmiséket és a szentbeszégeket.

Ennek megfelelően 1944. január 16–18. között az ország minden katolikus templomában háromnapos ájtatossággal (*triduum*²⁵) emlékeztek meg Szent Margitról, s az ünnepség liturgikus keretét előírták. A Szent Domonkos-rend budapesti Thököly úti Rózsafüzér Királynéja templomában és az Árpád-házi Szent Margit plébániatemplomban (Budapest, Lehel tér) január 16–23. között nyolcaddal, azaz nyolcnapos ünneppel²⁶ készültek. A püspöki kar kérte hogy társadalmi ünnepségeket ne rendezzenek, hagyják meg azokat arra az időre, amikor „a szenttéavatás ünnepélyes publikálása Rómában és hazánkban megtörténhetik”; az ünnepnapokon a miséket és a vesperásokat is Szent Margit tiszteletére végezzék.²⁷

Az ünnepség résztvevői számára lelki hasznot, 100 napi búcsúnyerés (*indulgentia*) ígéretét kínálták, amit föl lehetett ajánlani élők és holtak, a tisztítóüzben szenvedő lelkek javára is, ha az „*ájtatosságok napjain a jelzett templomot meglátogatják*”.²⁸

A szervezők azt javasolták, hogy „a templom ünnepi díszet öltön erre az alkalomra”, és ha lehet, állítsanak oltárt az új Szent képével vagy szobrával.²⁹ A domonkosok templomában Szent Margit ereklyéit az ünnepek alkalmával a hatalmas freskó előtt emelkedő márványoltárra helyezték.³⁰ A liturgia fontos eseményeként került itt sor arra, hogy „*délelőtt és délután az istentiszteletek befejeztével ereklyecsókoltatás*” volt a Szent Margit-oltárnál.³¹

Mindez fontos utalás arra, hogy az emlékezetet és a kultuszt nemcsak az időhöz, hanem a térhez is hozzá kell kötni, s ez a tér esetünkben a szent személyével kapcsolatos megszentelt tér kell, hogy legyen.

²³ Badalik Bertalan Sándor OP (Hódmezővásárhely, 1890. – Budapest, 1965.) 1908-ben lépett be a domonkos rendbe. 1914-ben szentelték pappá. 1915-ben a rózsafüzér társulatok országos igazgatója. 1934–1938 között az osztrák–magyar rendtartomány főnöke. Az 1938-ban visszaállított ősi magyar domonkos rendtartomány első tartományfőnöke. 1945-től az Actio Catholica hitbuzgalmi osztályának, 1946-ban a rádióbizottságnak egyházi elnöke, majd országos elnök. 1949-ben XII. Pius veszprémi megyéspüspökké nevezte ki. A szocialista hatóságok 1957-ben Hejccére internálták. 1964-ben költöztetett Budapestre, Hódmezővásárhelyen temették el.

²⁴ Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 63., 66.

²⁵ Triduum (a lat. *tres* és *dies* szavakból): három napnyi időszak, templombúcsú előtt, nagybőjtben vagy adventben tartott háromnapos beszéd-, ill. ájtatosság-sorozat. Ld. MKL XIV. 341–342.

²⁶ Nyolcad (lat. *octava*): a liturgiában egymást követő nyolc nap. – Egyik változata: megemlékezés egy szentről ünnepének 8. napján (Szent Ágnes, jan. 21. és 28.). – A XX. századig nagyon sok ~ alakult ki, ezért osztályozni kellett őket, s pontos előírások szabályozták, hogy mely nyolcadban milyen egyéb ünnepek és megemlékezések végezhetők. Ld. MKL IX. 911.

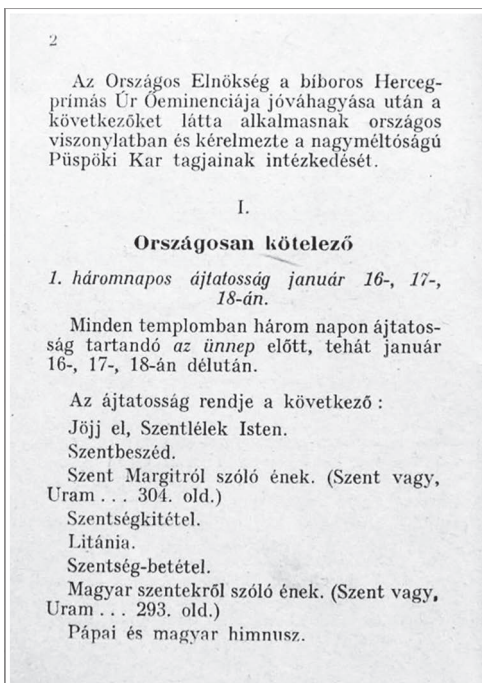
²⁷ Az Actio Catholica körleveléből, idézi: Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 393–395.

²⁸ 100 nap indulgentia. Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 393–394.

²⁹ Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 395. – Bőle Kornél gondosan összegyűjtötte az ünnepségsorozat beszédeit és hivatkozott könyvében hiánytalanul megjelentette. A szentté avatás folyamatának hagyatékában megőrződött kéziratai között e prédikációk hiánytalanul megtalálhatók. MNL VaML Boldog Margit.

³⁰ A budapesti Szent Domonkos-rendi Templom Értesítője, 1944. január 6. Idézi: Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 397–398.

³¹ Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 400.

2. kép

Útmutató az ünnepek megszervezéséhez

A központi ünnepség

Az ünneplés alaphangját Badalik Bertalannak, „a szent magyar királynő rendje tartományfőnökének” a Nemzeti Újság 1944. január 1-jei számába írt cikke adta meg.³² Alapgondolata a XIII. és a XX. század közepének összehasonlítása volt. „Mert nem kell oknyomozó történelmi módszerekhez folyamodnunk, – írta – hogy az új Szent születése és megdicsőülése idejének, az 1240-es és 1940-es évek döbbenetes hasonlóságát észrevegyük.”³³ „A párhuzam végiggondolása valóban megdöbbentő! [...] A döbbenet azonban alázatra és magunkba szállásra készítet. Éppen ezért soha jobbkor nem kaphatta volna nemzet ezt a szükséges példát, az új szentet, akinek a nevéből elválaszthatatlan fogalom az engesztelés.”³⁴ Badalik megsejtette, hogy „Az elkövetkező új esztendő a Nemzet Áldozatának esztendeje lesz.”³⁵ Annak idején Margit „engesztelésvállalása megújította a nemzet erkölcsi erejét [...] megtanította a nemzet jobbérzésű fiait arra, hogy csak a következetes és az örök értékeket a jelen pillanatnyi érdekeiért soha fel nem áldozó helyállás eredményes. Megtanította nemzedékét arra is, hogy csak a hűséges és soha nem ingadozó istenszolgálat lehet igazában értékes nemzetszolgálat.”³⁶ Az ünnepek napjaiban a többi ünnepi szónok is a történelmi veszélyhelyzet hasonlóságára hívta fel a figyelmet.

³² Uo. 373.

³³ Badalik Bertalan: A királynő éve. Idézi: Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 373.

³⁴ Uo. 374.

³⁵ Uo. 379.

³⁶ Uo. 376.

A szentté avatás magyar posztulátora, Bőle Kornél „Isten irgalmának szívérvá-nyaként” említette Margit szentté avatását, „bizakodó reményt keltve bennünk, hogy nem pusztulunk el napjaink véres veszedelmében.”³⁷ Ugyanezt a reményt fogalmazta meg a magyar püspöki kar közös körlevele, amelyet 1944. január 16-án bocsátot-tak ki. „Szeretnénk reményleni [...] – írták a katolikus püspökök –, hogy amint Boldog Margit [...] hétszáz esztendővel ezelőtt csakugyan megmentette magyar hazánkat [...] most is megmentheti azt...”³⁸ A püspökök Margit példáján hősie önmehtagadásra, imádsá-gos életre és az imádságoknak megfelelő cselekedetekre buzdították a társadalom minden rétegét.³⁹

A Thököly úti templom központi ünnepségein a misézők és a prédikálók között a rendi és egyházi hierarchia több vezetője szerepelt. Jelen volt Czapik Gyula egri érsek, Hamvas Endre kanonok, érseki helynök, Zadravecz István tábori püspök, aki egész héten prédikációsorozatot tartott. A szerzetesrendek közül több tartomány-főnökével képviseltette magát: a bencés, a minorita, a kármelita, a piarista, a pálos, a szervita, a jezsuita, a kapucinus, a ferences és a szalézi rendtartományok. Eljött a zirci ciszterci apát, Mihalovich Zsigmond, az Actio Catholica igazgatója. Szent Margit ünnepén Angelo Rotta pápai nuncius volt a főcelebráns, a záró szentmisét és szentbeszédet Serédi Jusztinián bíboros–hercegrímás mondta.⁴⁰

A beszédsorozatot tartó tábori püspököt, Zadravecz Istvánt valószínűleg a há-borús körülmények miatt kérték fel. A többi főpap a teljes hierarchiát reprezen-tálta, valamint azokat a helyszíneket (Buda, Veszprém), amelyet Margit életében meghatározó szerepet játszottak.

Az ünnepi nyolcad szentmiséin Zadravecz István tábori püspök prédikációit a hívek sokasága hallgatta, amely napról napra megtöltötte a templomot.⁴¹ Zad-ravecz beszédsorozatát a Szentlélek hét ajándékára⁴² alapozta, azokat Margitra vonatkoztatva. Ebből a következő gondolatokat emelhetjük ki: „Hazáért áldozattá lenni”,⁴³ Margit égi missziója „a lét-nemlét beretvaélén járó szegény Magyarorszáért Pátrónának lenni most az égben”,⁴⁴ „cselekedni, áldozattá lenni és így Hazánkat csodásan megmenteni”.⁴⁵ Istenre hagyatkozott, a bűnt elkerülte, hősieen élte vállalt élet-formáját, éljük mi is az Evangéliumot, tiszteljük a szenteket, a Szent Keresztet, megváltásunk eszközét, s a rajta függő Megváltót, az Oltáriszentséget, és tiszteljük Szűz Máriát. Margit „a szenvedő Krisztushoz könyörgött a meggyötört hazáért, a kis Jé-zushoz pedig minél több magyar gyermekért, hogy megújuljon a Hon”. A megújulásnak a gyermekek jelentik a zálogát. Margit övereklyéjét ezért gyakran elvitték a nehe-

³⁷ Bőle Kornél: Megkondultak az ünnepi harangok. (Egri Katolikus tudósító, 1944. január) *Bőle K.: Gyöngyvirágok* i. m. 404.

³⁸ Püspökkari körlevél magyarországi Boldog Margit Szenttéavatásáról. (1944. január 16.) *Bőle K.: Gyöngyvirágok* i. m. 413.

³⁹ Uo. 412–419.

⁴⁰ Uo. 398–399.

⁴¹ Szent Margit a Szentlélek hét ajándéka fényözönében. uzdóczy Zadravecz István ny. táb. püspök hét szentbeszéde Szent Margit-ünnepi oktavája alatt a budapesti szent Domonkos-rendi temp-lomban 1944 január 16–22 esténként. Közli: *Bőle K.: Gyöngyvirágok* i. m. 433–467.

⁴² A Szentlélek hét ajándéka: bölcsesség, értelem, jó tanács, erősség, tudomány, áhítat, Istenfélelem. (Jn15, 14–15.)

⁴³ *Bőle K.: Gyöngyvirágok* i. m. 435.

⁴⁴ Uo. 435.

⁴⁵ Uo. 437.

166/44
/h

ACTIO CATHOLICA ORSZÁGOS ELNÖKSÉGE
 BUDAPEST. IV., FERENCIEK-TERE 7., III. LÉPCSŐ, I. EM. 8. SZ.
 TELEFON: 183-738, 185-243.

J E G Y

az Árpádházi Szent Margit tiszteletére
 1944. január 23-án, vasárnapon d. e. 10 órakor mondandó
FŐPAPI SZENTMISÉRE
 a Szent Domonkos Rend templomában fenntartott helyre.
 A főpapi szentmisét és szentbeszédet Serédi Jusztinián bíboros,
 hercegprímás mondja.

Érkezés 9 óra 50 percig.

*Akadályoztatás esetén kérjük
a jegyét visszaszármaztatni.*

22715 Sárkány-nvmdla r.-t

3. kép

Belépőjegy a záró prímási szentmisére (1944. január 23.)

zen vajúdó édesanyákhoz,⁴⁶ legyen ezért képe, szobra a magyar szülőotthonokban és bölcsődékben – javasolta a püspökök!⁴⁷

A többi beszéd is hasonló hangnemben szólt. Hamvas Endre – a későbbi csanádi püspök – a magyar szentek: István, Imre, László és Erzsébet példáját hangsúlyozta, melyek közé jól illeszkedik Margit életáldozata is.⁴⁸ Bárdos István, a katolikus egyház tanügyi főbiztosa főleg az ifjúságnak kínált példákat emelte ki.⁴⁹ Vitnyédi Németh István plébános Margit segítő emberszeretetét, az imádság és az áldozat szentjét mutatta fel példaként. Pfeiffer János katolikus pap, egyháztörténész a XIII. század történelmi elemzése után ismét a fiatalsághoz szólt, remélve, hogy az követi a szent példáját.⁵⁰ Merényi Vince szegedi minorita házfőnök pedig Margit Magyarországiért vállalt szenvedéseit emelte ki. Ám majdnem mindegyik beszédben fölbukkant a veszélyérzet gondolata: „a nemzet újabb katasztrófa elé megy”.⁵¹

Serédi Jusztinián prímás prédikációjában aláhúzta, hogy Margit a magyarság szentje lett, akitől „megtanulhatjuk magyar hazánk önzetlen, áldozatos, ha kell, egészen az önfeláldozásig menő szeretetét, amely türelemmel viseli [a családi élettel, a mindennapi munkával járó] a háborúval velejáró [ ] nélkülözéseket [és iparkodik kibékíteni a szembeálló személyeket, csoportokat].”⁵²

⁴⁶ Uo. 459–460.

⁴⁷ Uo. 460.

⁴⁸ Hamvas Endre: Szent Margit egyházunk büszkesége, nemzetünk záloga. Közli: Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 471–476.

⁴⁹ Bárdos István: Árpádházi Szent Margit természetfeletti eszmény- és magyar példakép. Közli: Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 477–483.

⁵⁰ Pfeiffer János: Idézzük Szent Margit emlékét hálás kegyelettel – szent büszkeséggel – és fogadással. Közli: Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 497–508.

⁵¹ Merényi Vince: Szent Margit a tökéletesség útján. Közli: Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 507–511.

⁵² Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímás beszéde. Közli: Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 528.

Az a körülmény, hogy a központi helyszínen, a domonkosok budapesti templomában, a prímási záró szentmisén a politikai és a közélet számos képviselője megjelent, jól példázta nemcsak az egyház és a világi hatalom összefonódását, hanem a domonkos rend és Böle Kornél törekvését is, hogy a szentté avatás eljárását össznemzeti üggyé tegyék. A misét és a szentbeszédet közvetítette a rádió, azaz a társadalom egészét be tudták ezzel vonni az ünneplésbe, megemlékezésbe.

A Thököly úti domonkos rendi Rózsafüzér Királynéja-templomot erre az alkalomra zászlódíszbe öltöztették: egymás mellett lobogtak a sárga-fehér pápai zászlók, a piros-fehér-zöld magyar nemzeti és a piros-sárga-kék fővárosi lobogók.⁵³ A zöld virágdíszletek kötött fehérlettek a margaréta-virágos oltárok.⁵⁴ A Szent Margit-oltárnál a budapesti ifjúság – fiúk és lányok – felváltva, cserkészek álltak díszőrséget.⁵⁵

A záró szertartáson jelen volt Apor Vilmos győri, Pétery József váci, Bubnics Mihály rozsnyói, Hász István tábori püspök és Mikes János c. érsek számos magas rangú pap társaságában. Az egyházi vendégeket P. Badalik Bertalan domonkos tartományfőnök fogadta, a világiakat pedig az Actio Catholica nevében Esty Miklós, a szervezési osztály vezetője. A világi vendégek között ott volt Kállay Miklós miniszterelnök a kormányzó képviselőjében, Horthy Miklósné, Horthy Istvánné, Albrecht József főherceg, Augusztia főhercegasszony, Gabriella és Magdolna főhercegnő, számos miniszter és katolikus államtitkárok, Homonnay Tivadar főpolgármester, polgármesterek, főúri családok, férfi és női szerzetesrendek tagjai, katolikus intézmények és egyesületek képviselői, a Máltai Lovagok és a Szent Sír lovagok.⁵⁶

Az ünnepségek után – visszhang és hatás

A liturgikus ünneplés mellett hangsúlyos szerepet kaptak a tudományos előadások és kiadványok, valamint a kulturális rendezvények is. Az 1944. évi ünnepségek idejére Serédi Jusztinián bíboros–hercegprímás, esztergomi érsek Meszlényi Antal egyháztörténésszel megíratta Margit életrajzát. E könyv utolsó két fejezete áttekinti a szentté avatás történetét, s az eredményre vezető XX. századi folyamatot.⁵⁷ A tudományos kutatásnak azonban már a XIX–XX. század fordulójától fontos szerepe volt Margit emlékezetének fenntartásában, megújításában, hiszen az irodalomtörténészek és a történészek megtalálták középkori legendáit, azokat kritikailag elemezték, közzétették.⁵⁸ Az első világháború alatt megkezdődtek az ásatások az egykori Margitszigeti domonkos kolostor romjainál. Ennek során 1937-ben megtalálták Margit sírját is. Az ásató Lux Kálmán rekonstrukciós rajzait is felhasználva

⁵³ Böle K.: Gyöngyvirágok i. m. 589.

⁵⁴ Uo. 589. A margaréta virág neve megegyezik a szent, Margit nevével.

⁵⁵ Uo. 590.

⁵⁶ Uo. 591.

⁵⁷ Meszlényi Antal: Magyarországi Szent Margit 1242–1270. Serédi Jusztinián bíboros–hercegprímás, esztergomi érsek előszavával. Szent István Társulat, Budapest, 1944.

⁵⁸ Barna G.: Hogyan szerkesszük meg i. m. – Lovas Elemér OSB különösen sokat tett a szent életének feltárásáért. Már 1913-ban, majd 1916-ban közzétette a Margit-legendát elemző tanulmánnyal, doktori értekezése is Margitról és koráról szól. Lovas Elemér: Árpád-házi B. Margit és kora. Kolozsvár, 1913. (Kolozsvári értekezések a magyar Művelődéstörténet köréből 4.); Uő: B. Margit történetének részletes forráskritikája. Budapest, 1916. Különösen tanulságos a lutheránus Mályusz Elemér Szent Margit-életrajza: Mályusz Elemér: i. m.

4. kép

A Szent Margit-oltár Kontuly Béla freskójával a Thököly úti domonkos templomban

Horváth Henrik tanulmányt írt Szent Margit síremlékéről, ami magas kvalitású alkotása volt a kornak.⁵⁹ A magyar nyelvű Margit-legenda szövegét a XX. századi magyar köznyelvre Baros Gyula ültette át és jelentette meg.⁶⁰ Meszlényi Antal a Szent István Akadémia⁶¹ ülésén tartott előadást *Szent Margit kultusz története* címmel.

A történelmi kutatásokon alapuló kegyességi irodalom is több kötetten képviseltette magát elsősorban a domonkos szerzetesek jóvoltából.⁶² Hász István tábori püspök 1944. évi böjti körlevelében Szent Margitot mint a hősök példáját állította a magyar honvédség elé.⁶³ Hosszú évek hiábavaló törekvése, vitája után 1944. február végén a Székesfővárosi Közmunkatanács hozzájárult ahhoz, hogy a margit-szigeti domonkos kolostor romjai közelében felépülhessen a Szent Domonkos-rendi nővérek kolostora.⁶⁴ 1944 márciusában pedig megindultak Szent Margit sírjánál és a kolostorromoknál a szentségimádások.⁶⁵

Szent Margitot ábrázoló műalkotások egész sora állított emléket a „liliomos Királylánynak”, jöllehet ezek többsége nem a szentté avatásra készült, hanem végigkísérte az elmúlt 1930-as évtizedet. Ennek egyik monumentális példája a domonkosok pesti Rózsafüzér Királynéja templomának Szent Margit oltára és a mögötte lévő falra festett hatalmas secco, Kontuly Béla alkotása, amelynek képei a szent életének egyes epizódjait ábrázolják.⁶⁶ A Margit-ikonográfiát Jajczay János művészettörténész foglalta össze.⁶⁷ Mindez a rituális esemény esztétikai oldalát emelte ki. Ugyanezt szolgálta a számos műalkotás: kép, szobor, film, regény, kis szentkép is.

⁵⁹ Horváth Henrik: Árpádházi Szent Margit síremléke és egyéb tanulmányok. Budapest, 1944.

⁶⁰ Ez az 1923. évi első kiadás szövegű átvétele Sík Sándor (1889–1963) piarista szerzetes, irodalomtörténész, költő előszavával. Baros Gyula: Szent Margit élete. Második kiadás. Budapest, 1944.

⁶¹ A Szent István Akadémia a katolikus tudós társadalmat tömörítette, 1915-ben alakult. 1998-ban felújította működését.

⁶² Fehér Mátyás: Árpádházi Szent Margit lelke. Budapest, 1944.; Uő: Szent Margit élete. In: Uő: Magyar fények. Budapest, 1944. 66–112.; Németh Imre: Elmélkedések Szent Margit erényeiről. Budapest, 1944.; Temel M. Amata: Gyöngy a kagyló ölné. Árpádházi Boldog Margit a domonkosrendben. Szalézi Művek, Rákospalota, 1942.

⁶³ Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 67.

⁶⁴ Gilányi Magdolna: A Margitszigeti domonkos kolostor épületének terve (1944). Tanítvány (2014) 1. sz. 62–70. E tervet elsöpörte a háború után következő évek, évtizedek egyház- és vallásellenes szocialista/kommunista politikai berendezkedése.

⁶⁵ Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 67.

⁶⁶ A képen legfelül a Szentháromság jelét látjuk. Középen áll Szent Margit, rendjének fekete-fehér ruhájában, a szüzességet jelképező liliommal a kezében. Baloldalon legfelül IV. Béla király, a tatárok elől való menekülése napjaiban. Spalatóban kardját felfelé tartva fogadalmat tesz, ha Isten megkönnyöül a szerencsétlen országon, születendő gyermekét Isten szolgálatának szenteli. Ez meg is történik, alatta a gyermek Margit tűnik fel a veszprémi domonkos rendi kolostorban ünnepélyes adományt oszt. A lovasok az újbóli fenyegető tatárokat jelképezik, Szent Margit pedig a békéért imádkozik. A legalul lévő képen Szent Margit elhárítja a királyi koronát és minden földi dicsőséget. Ottokár cseh király kérte meg a kezét, ami az országnak sok előnyt hozott volna, de ő az ajánlatot elutasította. Ehelyett 1261-ben a Nyulak szigetén lévő női domonkos rendi kolostorban ünnepélyes szerzetesi örökfogadalmat tett. A festmény jobboldali felső sarkán Margitot megdicsőülten látjuk. Sok lelki és testi szenvedés után fiatalon elhunyt. Az alatta levő képen már a ravatalon fekszik. Mellette apácák és papok, továbbá a magyar szentek jelképes alakjai a háttérben. Legalul a jobb sarokban Szent Margit kibékíti apját, a királyt öccsével, Istvánnal, aki fegyveresen támadt apja ellen.

⁶⁷ Az 1920–1930-as években egész Európára kiterjedően gyűjtötték a Szent Margit-ábrázolásokat, amelyek közül különösen értékesek az itáliai alkotások, falképek és üvegablak-ábrázolások Sienában, Firenzében, Assisiben, Perugiában, Bolognában, Milanóban, Rómában, jelezvén, hogy Margitot már a korábbi évszázadok is szentként tisztelték. Jajczay János: Árpádházi Szent Margit hét-százéves arculata. Szent István Társulat, Budapest, 1944.

SZENT ISTVÁN AKADEMIA

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.

77/44

MEGHIVÓ

a Szent István Akadémia II. történelem-, jog- és társadalomtudományi osztályának a Szent István-Társulat kistermében (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz.) 1944 január hó 28-án, *pénteken* délután 5 (öt) órakor tartandó

FELOLVASÓ-ÜLÉSÉRE.

TÁRGYA:

MESZLÉNYI ANTAL rendes tag: *Magyarországi Szent Margit kultusz-története.*

Meszlényi Antal

osztálytitkár.

Dőry Ferenc

osztályelnök.

5. kép

Meghívó a Szent István Akadémia felolvasó ülésére (1944. január 28.)

A szent életét megörökítő irodalmi alkotásokat gyűjtötte össze P. Fenyvessy Jermos OP két kötetben a *Liliomos Királynő* címmel. Az összeállítás jól mutatja, hogy Margit alakja és az eljárás eseményei miként ösztönözték íróinkat, költőinket, hogy a szent alakja kapcsán véleményüket megfogalmazzák. A könyv címében, invokációjában Szent Imre herceg egy évtizeddel korábbi, *Liliomos Herceg* megszólítása köszönt vissza. Az antológiában közölt versek, publicisztikák valóban hű metszetét adták nemcsak az 1944. évnek, hanem a korábbi évek gyakorlatának is.⁶⁸ Jelezték, hogy a megindult szentté avatási eljárás hatott az irodalmi életre, míg az írók-költők alkotásai erősítették a szent társadalmi jelenlétét, sürgették a szentté avatás megvalósulását. A könyv címlapján megjelentek mindazok a tárgyi szimbólumok, amelyek Margit attribútumaihoz tartoznak: a lilium, a korona, az címerek, s maga a domonkos rendi ruhába öltöztetett szent, itt éppen égre vetett tekintettel térdelve imádkozik. A könyvcím betűiben felbukkanó sok aprócska kereszt a mély vallássosságra, esetleg a vezeklésre, az önként vállalt szenvedésre utalhat. A korábban Szegeden, a domonkos rendi apácakolostorban szerkesztett Boldog Margit című folyóirat 1944-ben címet változtatott és Szent Margit néven jelent meg ezután, szerkesztése is Budapestre költözött.⁶⁹ Ennek címlapján is hasonló szimbólumok jelennek meg, mint a Fenyvessy-féle kötet címlapján. Más rendi és egyházi újságok, mint pl. a jezsuita Szívűjság, valamint a németül megjelenő *Pester Lloyd*⁷⁰ és a

⁶⁸ Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 68.

⁶⁹ Bőle K.: Gyöngyvirágok i. m. 68.

⁷⁰ A Pester Lloyd 1854–1945 között megjelenő német nyelvű lap, elsősorban a németül olvasó budapesti polgárság lapja volt.

*Katholisches Kirchenblatt*⁷¹ számos írást közölt a domonkos szerzetes, P. Prantner Ödön tollából.⁷² E tanulmánynak is fontos forrása a P. Bőle Kornél által összeállított *Gyöngyvirágok és margaréták Szent Margit oltárán* című kötete, amely összegyűjtötte a szent év minden egyes publikációját, és összefoglalta a szentté avatás teljes XX. századi folyamatát.⁷³ Legismertebbek és legnépszerűbbek a kor jelentős íróinak Margitról írott regényei voltak és maradtak.⁷⁴

Az ünnepségsorozat első összegző értékelését P. Badalik Bertalan domonkos tartományfőnök január 31-én elhangzott rádiós beszéde adta. Kiemelte, az elmúlt napok megmutatták, hogy a magyarság tud ünnepelni, gyermekként örülni. Ünneplésébe kis csodálkozás vegyült azért, hogy 700 év után sikerült elérni Margit szentté avatását. Büszkeség, nemes önérzet töltötte el a magyarságot, hogy ismét egy szentet adott a világegyháznak. Badalik szerint mindez a magyarság élni akarásának jele is volt. Érződik az örvendezésben „némi szemrehányás a hálátlan Nyugattal szemben: [...] Vajjon ráeszmél-e Európa, hogy a magyar vér hullása, az Árpád-ház virágának nemzeti áldozata, a magyar értékek pusztulása volt védelmének ára?”⁷⁵ „A magyarság élni-akarásának csodája folytatódott az országos öröm napjaiban. Annak a történelmi csodának a folytatása, hogy Európa testvértelen népe, ez a maroknyi nemzet rendíthetetlenül állott, ahol ősei ezer év előtt megvetették nemzeti léte alapjait.”⁷⁶ A domonkosok külön köszönik a Gondviselésnek, hogy rendjüknek adta Margitot, annak a rendnek, amely „lendületes apostoli munkát” végzett a keleti kunok, a boszniai bogumilok között, s ez a rend adta a világnak Julianus barátot is.⁷⁷

A Szent Margit-ünnepségek hatását a domonkos rend elsősorban lelkeségi kiadványok megjelenésében, püspöki körlevelek kiadásában, szentségimádások elindításában látta. A szentmisék látogatottak voltak, nagyon sokan járultak a szentiségekhez. Azaz az ünnepségeknek most is – csakúgy, mint korábban a Szent Imre és Szent István jubileumi éveknél – nagy hatása volt a lakosság lelki életére is. A hitéleti statisztikák is fellendülésről tanúskodnak.⁷⁸

Utóélet, értelmezés és identitás

Árpád-házi Margit szentté avatásának 1944. januári magyarországi ünnepségei mintegy összegezték az elmúlt évtizedek törekvéseit, elért spirituális, művészeti, tudományos eredményeit. Az ünnepi rendben, amely az emlékezet időbeli rögzítése, jól kirajzolódnak a hatalom érdekei, törekvései, megfogható annak jellege. Azaz

⁷¹ A *Katholisches Kirchenblatt* 1939–1944 között kéthetente kiadott német nyelvű lap. Előzménye *Pfarrbote* címmel 1934–1938 között jelent meg.

⁷² Bőle K.: *Gyöngyvirágok* i. m. 68.

⁷³ Bőle K.: *Gyöngyvirágok* i. m.

⁷⁴ 1906-ban jelent meg *Gárdonyi Géza*: *Isten rabjai* című regénye, Kodolányi János 1934-ben írta meg a *Boldog Margit* című regényét és 1941-re született meg a katolikus író, Harsányi Lajos *Égi és földi szerelem* című regénye. *Barna G.*: *Hogyan szerkesszük meg* i. m.; Bőle K.: *Gyöngyvirágok* i. m. 68.

⁷⁵ Bőle K.: *Gyöngyvirágok* i. m. 595.

⁷⁶ Bőle K.: *Gyöngyvirágok* i. m. 595.

⁷⁷ Uo. 596.

⁷⁸ Csiky Balázs: Jubileumi esztendő és katolikus megújulás a Horthy-korszakban. In: *A 20. század egyház- és társadalomtörténetének metszéspontjai. Tanulmányok a Pécsi Egyházmegye 20. századi történetéből*. Szerk. Bánkúti Gábor–Varga Szabolcs–Vértési Lázár. Pécs, 2012. 151.

6. kép

Domonkos szerzetesek a prímási záró szentmisére vonuló körmenetben (1944. január 23.)

7. kép

Kállay Miklós miniszterelnök és a püspöki kar a prímási záró szentmisén (1944. január 23.)

az emlékezés egyik serkentője maga a hatalom. Az átgondolt, gondosan megtervezett és lépésről lépésre végrehajtott akciók elérték céljukat.⁷⁹ Az események átfogták a katolikus társadalom minden rétegét, a politikai életet felekezettől függetlenül, hiszen a kanonizálási eljárás, a belső egyházpolitika és a nemzetközi politikai élet szintjei erősen egymásba csúsztak. Így volt lehetséges, hogy képviseltették magukat az ország vezetői, a politikai pártok, a civil társadalom sokféle egyesülete és szervezete, a tudományos élet műhelyei: egyetemek, főiskolák és a Magyar Tudományos Akadémia, a képzőművészet, valamint az irodalmi élet képviselői.⁸⁰

Tudás és érzelem, akarat és cselekvés, szorongás és remény összpontosult e napok eseményeiben, amelyekben sűrítve jelent meg minden, ami Margit kultuszának ápolása során értékként a Szent Domonkos-rendben, a katolikus egyházban és a társadalomban megfogalmazódott. Egyik ilyen érték a vallási életbe hozott új szint spirituális téren: a vezeklés, az engesztelés, az önfeláldozó szeretet, az elköteleződés, a béketeremtés gondolatának megjelenése elsősorban az ifjúság lelki gondozásának terén. De ide vehetjük a keresztény remény gondolatát is, miszerint Margit engeszteléséért reménykedhet az ország a világháborús viszonyok között is egy szebb jövőben. Válságos helyzetekben mindig szüksége van a népnek történelmi nagyságának szimbolikus kifejezésére.⁸¹ Ezt a nagyságot akkor a magyarság hőseiben, elsősorban az Árpád-ház szentjeiben, így Margitban találta meg.

Az 1944. évi ünnepségek nagyon magas rituális kontextusban⁸² valósultak meg. Az identitás XX. századi építőkövei Szent Margit tiszteletéhez kötődve: a magyarság és az ország a Nyugat védőbástyája, testvértelen nép, azért nyilván csak magára támaszkodhat, de élni akar, s ennek szép példája Árpád-házi Szent Margit áldozata. A kor azt látta bele Margit történetébe, amire a múltból a maga korában emlékezni akart.

A nagyszabású ünnepségek után fél évvel a második világháború keleti frontja elérte Magyarországot. 1945 januárjától kezdve pedig a berendezkedő egyház- és vallásellenes szocialista/kommunista hatalom árnyékában már nem lehetett fenntartani Árpád-házi Szent Margit tiszteletének korábbi értelmezését. A gyökeresen megváltozott körülmények között Szent Margit kultuszát már sem az egyháziak, sem a társadalom szélesebb körei nem tudták életben tartani. Így az mind külsőségeiben, mind pedig tartalmi vonatkozásban megszürkült és lényegében elenyészett.

⁷⁹ Gábor Barna: Wie wird eine Heiligenverehrung aufgebaut? Die Bedeutung der gesellschaftlichen, politischen und religiösen Umstände bei der Heiligsprechung der heiligen Margarete (1242–1271) aus dem Arpadenhaus in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Jahrbuch für Europäische Ethnologie. Dritte Folge 8. (2013) 101–144.; Barna G.: Hogyan szerkesztjük meg i. m.

⁸⁰ Csíky B.: i. m. 138.

⁸¹ Csíky B.: i. m. 136.

⁸² Martha C. Sims–Martine Stephens: Living folklore. An Introduction to the Study of People and Their Traditions. Second edition. Utah State University Press, Logan, Utah, 2011. 102–103.